АЛТАЈ ТАҒЫЗАДӘ

ДӨЈҮШҮН СӘНИН

Республика Ленин комсомолу мүкафаты лауреаты Ариф Гулијевә

Дөвләтин күлүшдү, варын күлүшдү,
Гәлбиндә бәһәрин, барын күлүшдү,
Дејирәм чәтиндән чәтин бир ишди
Күлдүрүб-ағладан бу ишин сәнин.

Јүз араг дүшкүнү, јүз гәлби дашла,
Һәјатда көрдүјүн һәр башыбошла
Вуруш, јахшылығы, хејри ашыла,
Сәһнәдә башлајыр дөјүшүн сәнин.

Бир күлүш јағышы јағыр үзүндән,
Әјриләр јајынмыр бир ан көзүндән,
Даһа да кәсәрли олур сөзүндән
Сөзсүз һәрәкәтин, јеришин сәнин.

ҺҮМБӘТ МӘММӘДОВ

* * *

Һәлә өмрә-күнә бағланмамышам,
Һәлә үмидимдә јохланмамышам,
Әллимдә- јүзүмдә һагланмамышам,
Һардан ше'р кәлир ағлыма мәним?

Јағам, јағышлара гарышам бир күн,
Долајы јолларла барышам бир күн,
Јығам, чичәкләри сорушам бир күн,
Һардан ше'р кәлир ағлыма мәним?!

Орда кәндимиздә мәнзәрәләрдән,
Бурда бу шәһәрдә пәнчәрәләрдән,
Көнлүмә бир ишыг дүшәндә һәрдән,
Һардан ше'р кәлир ағлыма мәним?!

Дурма, бир де көрәк, сөзүнү биләк
Һәлә ки, гапыма әсмәјиб күләк,
Ај мәним сирр достум, гардашым, үрәк!
Һардан ше'р кәлир ағлыма мәним?!

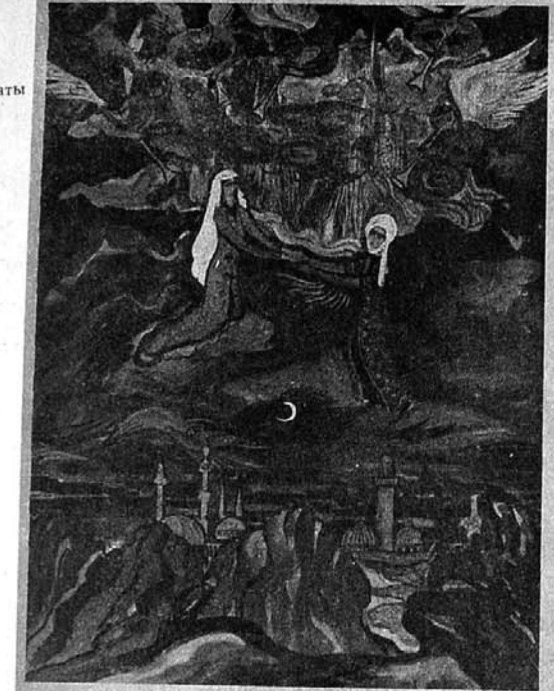

Никар Нәриманбәјова

«Лејли вә Мәчнун» мултипликасија филминә ескиз.

А. С. ПУШКИНИН ӨЛҮМҮНҮН 150 ИЛЛИЈИ МҮНАСИБӘТИЛӘ

«А. С. ПУШКИНӘ НӘЗИРӘ» АББАС СӘҺҺӘТИН ТӘРЧҮМӘСИНДӘ

Мә'лумдур ки, Азәрбајчанда тәрчүмәчилик сәнәтинин тәшәккүл вә инкишафында шаир-романтик А. Сәһһәт (1874 — 1918) мүһүм рол ојнамышдыр. А. Сәһһәтин рус поезијасындан, әсасән И. А. Қрыловун әсәрләриндән етдији тәрчүмәләр әсримизин әввәлләриндә мүхтәлиф дәрсликләрә дахил едиләрәк, тәкчә ушагларда дејил, еләчә дә кениш охучу күтләләри арасында рус әдәбијјатына мараг вә һәвәс ојатмышдыр.

А. Сәһһәт Бакыда 1912-чи илдә Оручов гардашларынын мәтбәәсиндә өзүнүн рус поезијасындан тәрчүмәләринин биринчи вә икинчи һиссәләрини «Мәғриб күнәшләри» адлы китабда чап етдирмишдир.

Бу, о дөвр үчүн сөзүн әсил мә'насында чох бөјүк фајдалы иш иди. «Мәғриб күнәшләри» Азәрбајчан охучуларына А. М. Горкинин, А. Қ. Толстојун, Г. Р. Державинин, И. И. Қозловун, А. В. Қолтсовун, И. С. Никитинин, С. Ј. Надсонун, А. Н. Плашшејевин, Ф. С. Шкулјовун, Ј. Ј. Нечајевин, И. С. Голтс-Миллерин, И. А. Белоусовун, В. В. Гофманын, Н. М. Минскинин, Л. М. Медведевин, Н. П. Грековун вә башгаларынын ше'рләрини тәгдим етмәклә јанашы, А. С. Пушкин вә М. Ј. Лермонтовун әввәлләр тәрчүмә олунмамыш әсәрләри дә рус әдәбијјатыны севән кениш охучу күтләсинә чатдырылырды.

А. Сәһһәтин «Мәғриб күнәшләри» топлусундакы дөрд ше'рин мүәллифләри нәдәнсә көстәрилмәјиб. Бу ше'рләрин мүәллифләринин дәгигләшдирилмәси һәм А. Сәһһәтин тәрчүмәчилик фәалијјәти барәдә тәсәввүрүмүзү кенишләндирәр, һәм дә онун рус әдәбијјатындан етдији тәрчүмәләрин сијаһысына јени адлар әлавә етмиш оларды.

Мүәллифи көстәрилмәјән бу дөрд ше'р арасында һәчми о гәдәр дә бөјүк олмаса да, мөвзусуна көрә «Гитә» ше'ри диггәти чәлб едир:

«Бах күлшәндә өтән шејда бүлбүлә,
Чәһ-чәһ вурур, ашиг олмушдур күлә.
Кечә-күндүз нәғмә охур, инләјир,
Лејк ону күл е'тинасыз динләјир.
Онун кими бир ашиг бу дүнјада,
Олмушдур бир көзәл гыза дилдадә.
Јата билмәз севдијинин дәрдиндән,
Јахар јери, күјү, аһи-сәрдиндән.
Амма чаван гызын јохдур хәбәри,
Онун нечин гәмлидир нәғмәләри?

Ше'рин әсасыны Азәрбајчан поезијасында әсрләрдән бәри кениш шәкилдә ишләнән, классик Шәрг әдәбијјатында севки, мәһәббәт символуна чеврилмиш бүлбүл вә күлүн мәһәббәт мөвзусу тәшкил едир.

Көрүнүр, ше'рин лејтмотивиндәки Шәргә мәхсус спесифик хүсусијјәтләр онун әсил мүәллифинин ким олдуғуну мүәјјәнләшдирмәји чәтинләшдирмишдир. Лакин «Мәғриб күнәшләри» топлусунун (Бакы, 1912, сәһ. 8) икинчи һиссәсиндә чап олунмуш һәмин ше'рдән әввәл верилмиш «русчадан» гејди, орижиналы ахтармаг, онун әсил мүәллифини тапмаг үчүн биздә мараг доғурду. Ону да дејәк ки, рус әдәбијјатына «бүлбүл вә күл» мөвзусу 1820-чи илләрдән дахил олур вә онун мәһәббәт лирикасынын ајрылмаз һиссәсинә чеврилир. Бизим һесабламамыза көрә 1820—1850-чи илләр арасында рус шаирләри тәрәфиндән бу мөвзуда отуздан чох орижинал ше'р јазылмышдыр.

«Бүлбүл вә күл» мөвзусунун рус әдәбијјатында белә популјарлыг газанмасынын әсас сәбәбләриндән бири дә о дөврүн көркәмли рус шаирләринин тәмиз, саф, инсани дујғулара тез-тез үз тутмасы илә изаһ олунур. А. С. Пушкинин охучулар арасында мәһәббәт газанмыш, һәчмчә кичик олан «В безмолвии садов, весной, во тьме ночей» ше'риндә бүлбүл вә күл мөвзусу поезијанын чәмијјәтдәки јери барәдә фикир јарадыр:

В безмолвии садов, весной, во тьме ночей,
Поет над розою восточный соловей.
Но роза милая не чувствует, не внемлет,
И под влюбленный гимн колеблется и дремлет.
Не так ли ты поешь для хладной красоты?
Опомнись, о поэт, к чему стремишься ты?

Мә'лумдур ки, Пушкинин кәнч мүасирләри онун дүһасына архаланыр, онун јарадычылыг нүмунәләрини бә'зән тәглид едир, бә'зән дә бөјүк шаирин поезијасындакы сүжет, образ вә мөвзулардан јарадычы сурәтдә истифадә едирдиләр.

Еjни мәнзәрә јухарыда вердијимиз ше'рә мүнасибәтдә дә мүшаһидә олунур. Пушкинин кәнч мүасири мәшһур шаир А. В. Ҝолтсов «Бүлбүл» (1831) ше'ринин сәрлөвһәсиндән сонра «Пушкинә нәзирә» гејдини верәрәк ше'рин јаранмасында Пушкинин тә'сирини нәзәрә чарпдырыр:

Пленившись розой, соловей
И день и ночь поет над ней;
Но роза молча песням внемлет,
Невинный сон ее объемлет...
На лире так певец иной
Поет для девы молодой;
Он страстью пламенной сгорает;
А дева милая не знает —
Кому поет он? отчего
Печальны песни так его?

А. Сәһһәтин јухарыда верилмиш тәрчүмәсилә мүгајисә текстләрин еjнилијини сүбут едир. Һәр ики ше'р он мисрадан ибарәтдир; илк дөрд мисрада бүлбүлүн күлә сөнмәз мәһәббәтиндән сөһбәт ачылыр. Мараглыдыр ки, һәр ики ше'рдә еjни мәгамда еjни сөз бирләшмәләриндән истифадә олунур: «и день и ночь поет над ней»—«кечә-күндүз нәғмә охур»; «пленившись розой соловей» — «бүлбүл... ашиг олмушдур күлә»; «роза молча песням внемлет, невинный сон ее объемлет» — «ону күл е'тинасыз динләјир».

Ше'рин сон алты мисрасында һәм Ҝолтсов, һәм дә Сәһһәт биринчи дөрд мисрадакы фикирдән чыхыш едәрәк, һәр икиси еjни шәкилдә ашиглә мәшугун ајрылмаз севкисиндән данышырлар: «на лире так певец иной» — «онун кими бир ашиг»; «он страстью пламенной сгорает» — «јата билмәз севдијинин дәрдиндән»; «а дева милая не знает» — «чаван гызын јохдур хәбәри»; «отчего печальны песни так его?» — «онун нечин гәмлидир нәғмәләри?».

Беләликлә, Ҝолтсовун «Бүлбүл»ү («Пушкинә нәзирә») илә Сәһһәтин «Гитәси»нин мүгајисәси һәр ики текстин там еjнилијини сүбут едир вә икинчинин биринчинин тәрчүмәси олмасы фикрини сөјләмәјә әсас верир. Көрүнүр, Пушкинин ирсинә јахындан бәләд олан Сәһһәт Ҝолтсовун «Бүлбүл» ше'ринин шаирә нәзирә олдуғуну нәзәрә алыб «Мәғриб күнәшләри»ндәки тәрчүмәсинин мүәллифини көстәрмәјиб.

Агил ҺАЧЫЈЕВ.

ЈАХШЫ мусигинин инсан гәлбинә тә'сири ани, кечичи олмур. Һансыса бир мелодија, нәғмә, ритм өз өмрүнү сонралар бизим зүмзүмәләримиздә давам етдириб һиссләримизин, дујғуларымызын мәлһәминә чеврилмирми? Инсанла мусиги арасындакы үлфәтин доғрудан да чох инчә чаларлары вар. Нәдәнсә, тәкликдә галанда, кәләчәк һаггында, өмрүн һәлә јашанмамыш күнләри, анлары, көрүләси ишләр һаггында дүшүнәндә бүтүн дујғу вә һиссләримизи севдијимиз көзәл, әсраренкиз, һәзин мелодијаларын аһәнкинә көкләјирик — тәрәддүдсүз-филансыз.

Он беш-ијирми ил әввәл ән чох севдијим, ән чох «охудуғум» мелодијалар «Сеһрли халат» филминдә чалынан мусиги парчалары иди. О вахтдан илләр кечиб, анчаг мәним ССРИ халг артисти Ариф Мәликовун мусигисинә олан мәһәббәтим түкәнмәјиб. Бу үлфәт даһа мүрәккәб, лакин даһа давамлы бир бичимдә јенә јашајыр. Бах, елә индинин өзүндә дә Ариф мүәллимкилә узанан јолу бәстәкарын мусигиси илә гысалдырам; мелодијалар әсәбләримә сығал чәкир, тәрәддүдләрә сон гојур, инамы артырыр. Амма елә ки, Ариф Мәликов һаггында билдикләрими, ешитдикләрими фикримдә бир дә көтүр-гој едирәм, өз гәнаәтләримлә тутушдурурам — һәр шеј дәјишир; кәлдијим нәтичәләр мәни һәјәчанландырыр, бу көрүш әрәфәсиндә мәс'улијјәтими бирә-беш артырыр.

А. Мәликов һәлә кәнч јашларында шөһрәт зирвәсинә галхыб.

...Ариф мүәллимин әсәрләри ән габагчыл мусиги коллективләринин репертуарында мөһкәм јер тутур. Онун ады мусиги мәдәнијјәтимизин шөһрәтини дүнјаја јајанлар сырасында чәкилир.

Ариф Мәликовун јарадычылығыны чидди, дәриндән тәһлил етмәк мәним имканым дахилиндә дејил. Бу, мусиги тәдгигатчыларынын, тәнгидчиләринин ишидир. Онун јарадычылыг уғурларыны садәчә садаламаға, хатырламаға да еһтијач јохдур. Үмумијјәтлә, журналистләрин сәнәт адамларына мүнасибәти бир гәдәр башга характер дашыјыр. Биз белә мәгамларда чох вахт охучуларын марағындан чыхыш едирик, һәр чүр нәзәријјәчилији бир тәрәфә гојур, диггәти конкрет деталлара јөнәлдир вә чалышырыг ки, сәнәткарла көрүшүмүз һәјат һаггында, өмрүн мә'насы, мә'нәви дәјәри, сәнәткарлығын сирләри, гәрибә моментләри һаггында ачыг сөһбәтә чеврилсин. Сәнәткары өз дүшүнчәләринин, гәнаәтләринин призмасындан көрмәк, бу үсулла портрет јаратмаг һазыр јарадычылыг мәһсулуну дәриндән тәһлил етмәк гәдәр вачиб вә әһәмијјәтлидир.

Севимли бәстәкарымызла көрүш әрәфәсиндә мән бу чүр дүшүнүрдүм.

* * *

Биз дәһлиздән кечиб бөјүк, ишыглы отаға ајаг басан кими мәним илк јадыма дүшән бу олду ки, Ариф мүәллим һәр күн ројал архасында ишләјән чәфакешләрдәндир. «Демәли, иш үчүн ајрылмыш вахтдан ән азы бир саат бизим сөһбәтимизә кедәчәк». Нәдәнсә јенә һәјәчанландым...

Кәлишимин сәбәбини билдирдим. Дедим ки, мүмкүнсә, бу дәфә кәнчләримизин гајғыларындан сөһбәт ачаг, онлары марагландыран јарадычылыг мәсәләләринә тохунаг. «Мәһәббәт әфсанәси» вә сон илләрин мәһсулу олан «Ики гәлбин дастаны» әсәрләринин мүәллифи кими мәһәббәт, сәдагәт, вәфа, үлфәт һаггында фикирләринизи охучуларымызла бөлүшәрдинизми?

«МӘҺӘББӘТИН ҜҮЧҮНӘ ИНАНЫРАМ»

— Мәмнунијјәтлә. Анчаг нәзәрә алын ки, һәр бир әсәр бәстәкарын мүәјјән проблемә һәм дә өз фәрди мүнасибәтинин әксидир. Мәһәббәтин бөјүклүјү, үлвүлүјү, тәмиз һиссләрин гүдрәти барәдә фикирләрим адларыны чәкдијиниз әсәрләрдә, кәрәк ки, аз-чох өз ифадәсини тапыб.

Һәрчәнд сәһнә шәрти мәкандыр, дедијиниз әсәрләрдәки әһвалатлар да тамам башга бир мүһитдә, тамам башга бир заман өлчүсүндә чәрәјан едир, амма мәһәббәтин бөјүклүјү, әзәлилији дә елә бурасындадыр ки, о, заман өлчүсү танымыр. О, инсанларын гәлбиндә һәмишә јашајыр, һәмишә мөвчуддур.

— Доғрудур, анчаг инди заман, мүһит фөвгүндә дајанан мәһәббәт јохдур. Мәһәббәт романтик башланғыча малик олса да, онун сосиал кејфијјәти реал мәзмун дашыјыр — инсаны һәјата, өз мүһитинин ахарына говушдурмаг, чәмијјәт үчүн јарарлы фәрдә чевирмәк. Тәәссүф ки, бу һәгигәти һамы гәбул етмир. Бах, инди кәнчләрин арасында мәһәббәт анлајышынын мә'на бөјүклүјүнү кичилдәнләр, онун күчүнә, һәтта мөвчудлуғуна белә инанмајанлар пејда олуб. Куја букүнкү сүр'әт әсриндә тәмиз, саф, тәмәннасыз мәһәббәтдән сөһбәт кедә билмәз. Башга сөзлә, Фәрһады гранит гајаларла дөш-дөшә кәтирән мәһәббәтин әфсанәләшән гүдрәти инди «мәһәббәт әфсанәдир» сызылтылары илә шүбһә алтына алыныр.

— Гој бәри башдан дејим ки, сизин гәнаәтинизлә там мә'нада разылашмырам. Бу чүр парадокслар адамы чашдырмамалыдыр. Ахы мәһәббәт моделинин — әкәр белә демәк мүмкүнсә — мүхтәлиф бучаглары вар. Елә «Мәһәббәт әфсанәси»ни көтүрәк. Бурада Фәрһадла Ширинин гаршылыглы севкиси Мәһинбанунун Фәрһада олан биртәрәфли мәһәббәти илә тоггушур, бүтүн бунлар исә «Фәрһад—халг» севкиси илә кәсишир. Мәһәббәтдә мүхтәлиф чаларлар, сәвијјәләр олса да, бу үлви һиссләри һәр чүр шүбһәли дамғалардан горумағын шәрти јеканәдир — мәһәббәт, севки һиссләри доғулдуғу илк санијәләрдән гаршылыглы олмалы-